

Knjižnice za slijepu i slabovidnu djecu

Perković Sečen, Estera

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:083212>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Estera Perković Sečen

Knjižnice za slijepu i slabovidnu djecu
Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida u
Osnovnoj školi Pećine u Rijeci
(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za kroatistiku

Estera Perković Sečen

Matični broj: 20147

Knjižnice za slijepu i slabovidnu djecu

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida u

Osnovnoj školi Pećine u Rijeci

(DIPLOMSKI RAD)

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo

Mentor: doc. dr. sc. Dinka Kovačević

Rijeka, rujan 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. Prilikom izrade rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskoga rada i odredbi o akademskom poštenju Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci.

Potpis: _____

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Općenito o problemu	3
2. Knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu djecu	6
2.1. Prostor i pristup	7
2.2. Odgojno-obrazovna komponenta	9
3. Knjižnična građa za slijepu i slabovidnu djecu	11
4. Oprema, pomagala i potrebni resursi	13
5. Primjeri dobre prakse	15
5.1. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, Koprivnica	15
5.2. Prva dječja knjižnica za djecu oštećena vida u Osnovnoj školi Pećine, Rijeka	17
5.2.1. Općenito o Knjižnici	17
5.2.2. Programi Knjižnice	22
5.2.3. Projekt Knjižnice – Taktilne slikovnice	33
5.3. Iskustvo korisnika: Adriana Katić	43
6. Zaključak	46
7. Sažetak i ključne riječi	48
8. Popis literature	50
Prilozi	54

1. Uvod

Jedno od osnovnih načela knjižnice je zadovoljavanje potreba korisnika, što podrazumijeva i omogućivanje pristupa knjižničnim uslugama za sve skupine korisnika. To se odnosi i na korisnike koji, zbog posebnih tjelesnih ili intelektualnih potreba ili bilo kojih drugih razloga, teško dolaze do knjižnice i otežano koriste knjižnične usluge. U tu skupinu korisnika ubrajamo slijepu i slabovidne osobe.

Ovaj diplomski rad od osam poglavlja analizirat će važnost pružanja knjižničnih usluga za slijepu i slabovidne osobe, s opširnijim osvrtom na potrebe slijepu i slabovidne djece, koja predstavljaju specifičnu skupinu knjižničnih korisnika.

U uvodnom dijelu, odnosno prvom poglavlju najavljuje se tema diplomskog rada i daje se kratak pregled sadržajnog slijeda rada. Nadalje se govori općenito o problemu korisničkih potreba djece s oštećenjem vida. Drugo poglavlje progovara o knjižničnoj usluzi za slijepu i slabovidnu djecu s naglaskom na prostor i pristup potreban toj skupini korisnika te na odgojno-obrazovnu komponentu rada s njima. Treće i četvrto poglavlje bave se knjižničnom građom za slijepu i slabovidnu djecu te opremom, pomagalicama i potrebnim resursima.

Peto poglavlje navodi primjere dobre prakse u Republici Hrvatskoj. U tom se poglavlju kratko osvrće na rad Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ u Koprivnici. Također se daje opsežan prikaz rada Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida u Osnovnoj školi Pećine u Rijeci. Prvo se općenito govori o nastanku Knjižnice, potom se predstavljaju njihovi programi za djecu s oštećenjem vida, a to su Program rane intervencije i Program produženog stručnog postupka. Uz zorne slikovne prikaze prostora te opreme i pomagala Knjižnice, kao i njezinih djelatnica, taj dio diplomskog rada opisuje i kreativni

projekt po kojem se Knjižnica izdvaja kao posebna, a to su izrada i nabava taktilnih slikovnica. U prilogu rada nalaze se slikovni prikazi dviju taktilnih slikovnica, kao i audio-vizualni zapis jedne taktilne slikovnice koju Knjižnica posjeduje.

Poseban dio petog poglavlja i ovog diplomskog rada je iskustvo korisnika u kojem se navodi osvrt Adriane Katić, djevojke s oštećenjem vida koja je bila korisnica Knjižnice. Ona je ljubiteljica čitanja i knjiga, a njeno je iskustvo spoj teorije i prakse.

U šestom poglavlju, odnosno zaključku rada pokušava se pojasniti u kojem bi se smjeru trebale razvijati knjižnice za djecu s oštećenjem vida te kako one mogu poboljšati svoje knjižnične usluge. Na kraju rada, kao sedmo i osmo poglavlje, nalaze se sažetak i ključne riječi na hrvatskom i engleskom jeziku te popis literature. Popis priloga nalazi se na samom kraju rada.

1.1. Općenito o problemu

Kako bi knjižnica ispunila svoje poslanje i ulogu u društvu te osigurala pristup znanju i informacijama, ali isto tako zadovoljila potrebu korisnika za slobodnim aktivnostima, razonodom i igrom, svoj rad i aktivnosti mora prilagoditi svim vrstama korisnika.

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) u svojim smjernicama pod naslovom *Knjižnice za slijepu u informacijsko doba* iz 2006. godine daje nam jasne upute za razvoj službi i usluga, odnosno kako zadovoljiti korisničke potrebe djece s oštećenjem vida.

„Djeca

Djeca koja ne mogu čitati crni tisak imaju iste čitateljske potrebe kao i druga djeca. Njima je potreban pristup nizu čitateljskih iskustava i prilika za opismenjavanje.

Čitateljske potrebe djece

Djeca koja ne mogu čitati crni tisak u nepovoljnom su položaju jer ne mogu pretraživati zbirke i izabrati knjige za sebe. Roditelji, nastavnici i knjižničari moraju surađivati pri pomaganju ovoj djeci kako bi razvili radoznalost i zdravu želju za čitanjem.“¹

Iako su ove Smjernice objavljene 2006. godine, knjižnične usluge za djecu koja ne mogu čitati crni tisak na našim prostorima započela je svoj povijesni razvoj puno ranije.

U Zagrebu je 1. rujna 1895. otvoren prvi Zavod za odgoj slijepu djece u jugoistočnoj Europi, koji i danas djeluje pod nazivom Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek”, a to je ujedno i prvi organizirani pristup osmišljavanju

¹ Knjižnice za slijepu u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb: HKD, 2006., Str. 34.

knjižničnih usluga za slijepu i slabovidnu djecu na našim prostorima. U Zavodu je između dva svjetska rata postojala bogata knjižnica koja je raspolagala s nekoliko stotina svezaka na brajici, a većina primjerka bili su prijepisi volontera.² „Iz tog je perioda sačuvana najstarija knjiga prepisana na brajici (danas u fondu Hrvatske knjižnice za slijepce). To je pripovijetka rimskog pisca Apuleja „Amor i psihe” koju je prepisala Anka Kovačić 1908. godine.“³

Briga o slijepima i slabovidnima kao knjižničnim korisnicima, nastavila se kontinuiranim nastojanjima do današnjih dana. Godine 1965. osnovana je knjižnica u sastavu Hrvatskog saveza slijepih, a 2000. godine, Uredbom Vlade RH Hrvatska knjižnica za slijepce postaje samostalna javna ustanova u kulturi s knjižnim fondom i proizvodnjom za slijepce na području čitave Hrvatske. Iste godine Hrvatsko knjižničarsko društvo osniva Komisiju za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama.⁴

U novije vrijeme bilježi se porast aktivnosti promoviranja i provođenja knjižnične usluge za slijepce i slabovidne osobe, a u najvećem broju primjera to se odnosi na narodne knjižnice. Tako je 2008. godine Ministarstvo kulture RH pokrenulo projekt disperzije knjižničnih usluga za slijepce i slabovidne osobe u nekoliko županijskih narodnih knjižnica.⁵ Disperzija knjižničnih usluga provodi se sredstvima knjižnica koje sudjeluju u projektu i sredstvima drugih knjižnica koje žele sudjelovati te sredstvima Ministarstva kulture.

² Frajtag, S. *Stanje, iskustva i perspektive knjižničnih usluga za slijepce i slabovidne u Hrvatskoj*. U: Stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem Knjižnična usluga za slijepce i slabovidne - stanje i perspektive (2011 ; Koprivnica), Str. 20.

³ Isto

⁴ Šupe, T.; Živković D. *Knjiga i čitanje u slijepce i slabovidne djece*. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 57, 4 (2015.), Str. 263.

⁵ Isto

Prema svemu navedenom vidljivo je da postoji inicijativa, dobra volja i stručan rad knjižničnih djelatnika za integraciju slijepih i slabovidnih osoba kao knjižničnih korisnika. Dodatne aktivnosti usmjerene su za integraciju slijepu i slabovidnu djecu, kako bi se mogla uspješno socijalizirati, obrazovati, informirati, razonoditi i na razne druge načine kvalitetno provoditi vrijeme u knjižnici.

2. Knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu djecu

IFLA-ine smjernice iz 2006. godine pod naslovom *Knjižnice za slijepu u informacijsko doba* navode i kakav bi obuhvat knjižničnih usluga za djecu oštećena vida trebao biti:

„Djeca će učiti čitati i pisati kod kuće i u školi, a model koji pruža knjižnične usluge školskoj djeci najbolje odgovara njihovim potrebama. Predškolci, djeca i mladi trebaju širok izbor građe i aktivnosti za opismenjavanje, uključujući brajicu, uvećani tisak, taktilne i zvučne knjige. Jednostavna taktilna i više osjetilna građa te knjige dvostrukog formata, u kojima se spaja crni tisak s brajicom, pomažu djeci da dijele knjige s odraslima i vršnjacima te da se upoznaju s vezom između crnog tiska, tiskane brajice, govornoga jezika i priče. Građa bi trebala uključivati knjige lijepe književnosti kao i publicistiku. Starija djeca, koristeći se dobrobitima zvučnih knjiga, mogu se koristiti uvećanim tiskom i brajicom čitajući u slobodno vrijeme knjige po vlastitom izboru ili školsku lektiru.“⁶

2.1. Prostor i pristup

Kao što je navedeno u Uvodu, knjižnične usluge za slijepu i slabovidne osobe, usluge su koje pripadaju skupini knjižničnih usluga namijenjenih osobama s posebnim potrebama. Slijepa i slabovidna djeca još su osjetljivija kategorija korisnika, zbog specifičnosti socijalizacijske i odgojno-obrazovne komponente u komunikaciji s takvom djecom. Osim toga, djeca s poteškoćama vida komuniciraju sa svojim okruženjem uglavnom pomoću sluha i govora, a pri tome

⁶ *Knjižnice za slijepu u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga* / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb: HKD, 2006., Str. 34-35.

taktilna percepcija ima najvažniju ulogu za upoznavanje okoline. Unatoč poteškoćama, slijepa i slabovidna djeca imaju istu potrebu za igranjem i čitanjem kao i ostala djeca te je iznimno važno pronaći načine kako privući i zadržati takvu djecu u knjižnici i s vremenom kod djece razviti i čitalačke navike.

Kada se govori o knjižničnim uslugama za slijepu i slabovidnu djecu u kontekstu knjižničnog prostora, Šupe i Živković navode sljedeće: „*Oštećenje vida kao osjetilno oštećenje uzrokuje niz posljedica u cjelokupnom razvoju i funkcioniranju djeteta, zbog kojih postoji niz specifičnosti koje zahtijevaju prilagodbu prostora i materijala namijenjenih slijepoj i slabovidnoj djeci i mladima. ... To znači prilagodbu prostora knjižnice kako bi se djeca u njoj mogla kretati na siguran i samostalan način*“⁷ Na pitanje prostora nadovezuje se i pitanje pristupa knjižnici i knjižničkoj usluzi, koji također treba biti prilagođen osobama s vidnim poteškoćama. Pitanje pristupa institucijama, jedan je od velikih problema s kojima se susreću slijepi i slabovidni. S obzirom na to da knjižničarska etička načela nalažu jednak pristup za sve korisnike, knjižnice koje žele omogućiti ravnopravnost osobama s vidnim poteškoćama u odnosu na druge korisnike, moraju riješiti sve barijere kako bi osigurale što lakši pristup. Prema IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice u usluge za specijalne vrste korisnika⁸, između ostaloga navedeno je sljedeće:

- specijalan prijevoz
- usluge koje se osobama vezanim uz kuću pružaju u njihovim domovima
- usluge za smještene u institucijama (npr. bolnicama)

⁷ Isto, Str. 261.

⁸ *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., Str. 48.

- posebnu opremu i građu za čitanje za ljude s tjelesnim ili osjetilnim invaliditetom (npr. za one s oštećenjima vida i sluha)
- posebnu građu za ljude s poteškoćama u učenju
- elektronička komunikacija

Osim toga, knjižnični prostor treba biti dovoljno osvjetljen, sukladno propisanim standardima. Korisnicima treba osigurati samostalno kretanje i korištenje knjižnične građe i unutar knjižnice, što pretpostavlja prostor bez arhitektonskih barijera i dobro istaknute putokaze i oznake za korisnike, koji mogu biti izrađeni i na brajici. Prostor, namijenjen slijepoj i slabovidnoj djeci treba biti opremljen odgovarajućim igračkama, slikovnicama, društvenim igrama i ostalom građom koja je primjerena dobi i posebnim potrebama djece. Za stariju dob, prostor se oprema prema zahtjevima kulture mladih, ali isto tako osigurava se pristup elektroničkim izvorima informacija i društvenim mrežama.

2.2. Odgojno-obrazovna komponenta

Prema IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice, „*knjižnice imaju posebnu odgovornost u pomaganju pri učenju čitanja i promicanju knjiga i druge građe za djecu.*“⁹ Slijepa i slabovidna djeca neminovno su u nepovoljnijem položaju od ostalih knjižničnih korisnika istog uzrasta, prije svega zbog činjenice da ne mogu samostalno napredovati u savladavanju čitanja i razvijanju čitalačkih navika. Stoga je iznimno važna uloga roditelja, odgajatelja i knjižničara, kako bi takvoj djeci pomogli u savladavanju tehnike čitanja, u razvoju navike čitanja i usvajanja znanja putem čitanja. Osim toga, knjižnična usluga ima značajan učinak na socijalizaciju takve djece među vršnjacima i općenito u društvu, jer

⁹ Isto, Str. 44.

integrirajući djecu s poteškoćama putem raznih prilagođeni knjižničnih programa s ostalom djecom, umanjuje se eventualni osjećaj izolacije od vršnjaka.

Metode koje se primjenjuju kod uključivanja u knjižnične aktivnosti, nisu iste za slijepu i slabovidnu djecu, slabovidna djeca za percepciju okoline osim preostalih osjetila koriste i preostali vid. Kod slijepice djece percepcija je još više otežana. Prema tvrdnji Dragice Matok, defektologinje u Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, koju je iznijela u članku *Integracija učenika s oštećenjem vida*¹⁰, „u vještini čitanja slijepi su učenici u boljoj poziciji od slabovidnih učenika“, a slijedom toga može se zaključiti da je slijepoj djeci lakše približiti knjižničnu uslugu u odnosu na slabovidnu, no podrazumijeva se da knjižnica ima postojeću knjižničnu građu primijenjenu dobi slijepog djeteta. Već je prije spomenuta važnost odgojno-obrazovne komponente u približavanju knjižničnih usluga slijepoj i slabovidnoj djeci, a svakako treba naglasiti i nužnost individualnog pristupa jer svako dijete ima različitu razinu intelektualnog razvoja, motoričku spretnost za korištenje prilagođene knjižnične građe i želju za savladavanjem novih znanja.

¹⁰ Matok, D. *Integracija učenika s oštećenjem vida*. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/integracija-ucenika-ostecenjem-vida-458/> (pristupljeno 10.8.2019.)

3. Knjižnična građa za slijepu i slabovidnu djecu

S obzirom na navedenu problematiku, knjižnična građa namijenjena slijepoj i slabovidnoj djeci, mora biti prilagođena s metodološkog, didaktičkog i tehnološkog aspekta. To podrazumijeva da se i vrsta knjižnične građe za ovu skupinu korisnika razlikuje od uobičajene knjižnične građe (npr. tiskana ili audiovizualna građa). Knjižnična građa za slijepu i slabovidne osobe i djecu, razlikuje se od ostale građe već i samim time što se koristi drugo pismo - Brailleovo pismo ili brajica. Brajica je reljefno pismo prilagođeno mogućnostima i potrebama slijepih, a čini ga uzorak sastavljen od šest točaka raspoređenih u dva stupca, koji se naziva šesto točka. Različitim rasporedom točaka šesto točke dobivaju se slova, brojevi, interpunkcija i svi ostali znakovi pisma, koje slijepi i slabovidni čitaju prelazeći kažiprstom s lijeva na desno po reljefu raspoređenih točaka. Osim knjiga na brajici, često se koriste zvučne knjige te za slabovidnu djecu - knjige s uvećanim tiskom.

Dostupnost informacija za slijepu i slabovidnu djecu na prilagođenim formatima, različita je, ovisno o dostupnosti knjižnice s prilagođenim sadržajima i knjižničnom građom. U cilju zadovoljenja potreba sve djece s problemima vida, pri Hrvatskom savezu slijepih osnovano je Povjerenstvo za taktilne slikovnice i obrazovanje. *„Namjera je ovog tijela raditi na standardizaciji postupaka kod izdavanja slikovnica i knjiga za djecu oštećena vida, utjecati na povećavanje broja naslova i stupnja dostupnosti informacijama na jednak način svoj djeci u Hrvatskoj.“¹¹*

Knjižnična usluga za slijepu i slabovidne osobe, pruža se i svim osobama kojima iz nekog razloga nije zadovoljavajući standardni tisak za čitanje, a to su

¹¹ Šupe, T.; Živković, D. Knjiga i čitanje u slijepu i slabovidne djece. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 57, 4 (2015.). Str. 265.

osobe s disleksijom, disgrafijom, motoričkim oštećenjima i sl. Međutim, osobe koje ne mogu koristiti tradicionalnu tiskanu građu, s razvojem tehnologija dobili su mogućnost koristiti mnoge alternativne formate građe koji su danas dostupni, a od kojih ćemo neke opisati u narednom poglavlju.

4. Oprema, pomagala i potrebni resursi

Kako bi se knjižnična usluga približila slijepoj i slabovidnoj djeci, knjižnica mora ostvariti preduvjete na razini opreme, potrebnih pomagala i prilagođene knjižnične građe. U knjižnici koja brine o skupini korisnika s poteškoćama u vidu, trebalo bi nabaviti sljedeće:

- zvučne knjige
- taktilne slikovnice i igračke
- knjige s uvećanim tiskom
- knjige na brajici
- računala s govornom jedinicom čitačem ekrana i Brailleovim retkom
- elektroničko povećalo za slabovidne
- MP3 player za slušanje zvučnih knjiga
- Daisy player¹²

Razvijene informacijske tehnologije i računala, slijepim i slabovidnim osobama omogućavaju znatno lakšu integraciju u društvo. Nabava prilagođene računalne opreme za slijepo i slabovidne korisnike knjižnica, ulaganje je u kvalitetu knjižničnih usluga. Audiovizualna, auditivna i vizualna sredstva koja su prilagođena za korištenje slijepima i slabovidnima, iziskuju osiguranje dodatnih financijskih sredstava. Tako Šupe i Živković ističu sljedeće: „*Potreba za nizom navedenih prilagodbi zahtijeva financijska sredstva koja mogu postati prepreka u ostvarivanju knjižničnih usluga za djecu i mlade s oštećenjima vida.*“¹³

¹² DAISY (Digital Accessible Information System) player je digitalni uređaj, koji reproducira snimke u DAISY formatu. DAISY format je revolucionaran format koji prvi put omogućuje slijepoj osobi navigaciju po tekstu na nekoliko razina: po broju stranica, poglavljima, naslovima, nadnaslovima, bilješkama i sl. DAISY konzorcij 2010. godine započinje s proizvodnjom zvučnih knjiga za slijepo.

¹³ Šupe, T.; Živković, D. *Knjiga i čitanje u slijepo i slabovidne djece*. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 57, 4 (2015.). Str. 261.

Korisnici s otežanom ili onemogućenom vidnom percepcijom također trebaju kontakt sa suvremenim tehnologijama poput interneta i informacijskim resursima koje te tehnologije nude. Knjižnica može biti aktivan čimbenik u približavanju slijepih i slabovidnih korisnika takvim tehnologijama. Osobito je to važno ako se govori o djeci korisnicima, kojima se može u ležernom pristupu, pomoću odgovarajućih sadržaja i putem igre, omogućiti kontakt s okruženjem i usvajanje novih znanja.

Prilagođeno računalo, pomoću kojeg slijepa ili slabovidna osoba može pristupati informacijama na internetu, gotovo da predstavlja revoluciju u svijetu osoba s poteškoćama vida. Tehnologija omogućava čitanje sadržaja ekrana uz pomoć uređaja koji koristi Brailleov redak. Osim toga, na takvom računalu mogu se pisati digitalizirani tekstovi. Najvažnije, omogućena je komunikacija s drugim osobama, što predstavlja važan čimbenik integracije ljudi s vidnim poteškoćama u društvo. Stoga je važno opremiti knjižnice takvim uređajima jer to predstavlja opću društvenu korist.

5. Primjeri dobre prakse

5.1. Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, Koprivnica

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici dugi niz godina promiče razvoj knjižničnih usluga za slijepu i slabovidnu, a sve je započelo Projektom Europske unije i Programom CARDS 2002, kojim je financirano pokretanje usluge za slijepu i slabovidnu u koprivničkoj Knjižnici.

Potreba za navedenim Projektom zasnivala se na brojčanim pokazateljima koji su govorili da je u gradu Koprivnici i Koprivničko – križevačkoj županiji registrirano oko 200 slijepih i 5000 slabovidnih osoba te u anketi provedenoj među članovima Udruge slijepih navedene Županije. Rezultati te ankete potvrdili su njihovu želju da u mjestu stanovanja i školovanja koriste „*tehničku opremu, koja za njih ima karakter pomagala u čitanju i pisanju, zatim zvučne knjige iz različitih područja ljudskog znanja i djelovanja, a za najmlađu djecu taktilne slikovnice i igračke.*“¹⁴

Uvođenjem tih specifičnih knjižnih usluga „*slijepim i slabovidnim osobama omogućuje se kvalitetniji pristup izvorima znanja i informiranja u vlastitoj lokanoj sredini, kako bi se mogli lakše obrazovati i informirati, uspješno završiti školovanje, steći stručne kvalifikacije, zaposliti se i kvalitetno sudjelovati u životu zajednice i društva uopće.*“¹⁵

Cilj Projekta je u potpunosti ostvaren, a to je bila „*ravnopravna uključenost slijepih i slabovidnih osoba u lokalnu zajednicu i društvo u cjelini*“.¹⁶

¹⁴ Projekt *Knjižnična usluga za slijepu i slabovidnu* : Program Europske unije CARDS 2002, Pružanje usluga neprofitnoga sektora u socijalnoj skrbi, zaštiti zdravlja, izvaninstitucionalnom odgoju i obrazovanju i zaštiti obitelji. Koprivnica : Udruga slijepih Koprivničko – križevačke županije : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2006., Str. 5.

¹⁵ Isto, Str. 34.

¹⁶ Isto

Povodom 5. obljetnice usluge za slijepo i slabovidno u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“, 18. studenog 2011., održan je Stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem – *Knjižnična usluga za slijepo i slabovidno – stanje i perspektive*.¹⁷ Na skupu su izlagali knjižničari i renomirani stručnjaci koji, osim što imaju teorijska znanja o tom specifičnom području knjižnične djelatnosti, u svakodnevnoj praksi prikupljaju iskustva u radu sa slijepim i slabovidnim osobama i djecom. Cilj Skupa bio je sagledati postojeće stanje ove usluge u Hrvatskoj i Sloveniji, a svoja iskustva izložili su i renomirani stručnjaci IFLA-e i predsjedavajući IFLA-ine *Sekcije za knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak*. Kao što se može zaključiti i iz naziva skupa, osim uvida u postojeće stanje, zaključci su usmjereni na sagledavanje mogućih smjernica i perspektive, prema kojima će se ova usluga razvijati u budućnosti.

Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ izabrana je za održavanje ovoga Skupa, upravo zbog svog predanog rada u pružanju knjižničnih usluga slijepim i slabovidnim korisnicima. Ovaj Stručni skup bio je svojevrsna evaluacija provođenja knjižničnih usluga slijepim i slabovidnim korisnicima, od njenih začetaka nadalje i komparacija s istim uslugama u Hrvatskoj i drugim zemljama.

¹⁷ Stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem *Knjižnična usluga za slijepo i slabovidno – stanje i perspektive*. Dostupno na: http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/knjiznicna_usluga_za_slijepo_i_slabovidne.pdf (pristupljeno 10.8.2019.)

5.2. Prva dječja knjižnica za djecu oštećena vida, Osnovna škola Pećine u Rijeci

5.2.1. Općenito o Knjižnici

Osnovna škola Pećine u Rijeci, prva je osnovna škola u Republici Hrvatskoj, u kojoj je u prosincu 2008. godine, otvorena Prva dječja knjižnica specijalizirana za djecu s oštećenjem vida. Ovo je zasada jedina knjižnica ovoga tipa, a osnivanju knjižnice prethodio je rad Odjela za djecu s oštećenjem vida, koji od 1990. djeluje u istoj školi. Iskustvo Odjela za djecu s oštećenjem vida, u velikoj je mjeri usmjerilo poslovanje knjižnice. Odmah po osnivanju, pristupilo se prikupljanju knjižnične građe za slijepu i slabovidnu djecu, a prioritet su bile taktilne slikovnice i knjige. Takva građa teško se nabavlja, međutim, upornim radom i pomoću sponzora i suradnika, Knjižnica danas ima najveću zbirku taktilnih slikovnica u državi.

Knjižnica je aktivna u lokalnoj zajednici te surađuje s ostalim odgojno-obrazovnim institucijama na projektima promoviranja pomoći slijepoj i slabovidnoj djeci. Tanja Šupe, voditeljica knjižnice, opisuje potrebu za ovom knjižnicom sljedećim riječima: „... *dijete s oštećenjem vida treba imati osiguranu knjižničnu građu koju u prvom redu može samostalno koristiti, koja će mu pružiti aktualne informacije, koja će mu koristiti u njegovom školovanju.*“¹⁸

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida, sudjeluje u brojnim aktivnostima potpore slijepoj i slabovidnoj djeci na lokalnoj i nacionalnoj razini. Sve aktivnosti knjižnice mogu se pratiti na web stranici knjižnice.¹⁹

¹⁸ Šupe, T. *Knjižnice za slijepu i slabovidnu s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida.*// Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 56, 4 (2013)., Str. 174.

¹⁹ Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida. Dostupno na: <http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> (pristupljeno 20.8.2019.)

Slijede slikovni zapisi koji predstavljaju prostor, opremu te svakodnevicu Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida.

Slika 1.: Radni dogovor djelatnica Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida

Slika 2.: Police s knjigama na brajici

Slika 3.: *Ormarići s taktilnim igračkama*

Slika 4.: *Taktilna geografska karta*

Slika 5.: *Police s taktilnim slikovnicama*

Slika 6.: *Police s audio knjigama*

Slika 7.: *Kutak za rad i čitanje*

Slika 8./9.: *Elektronično povečalo Acrobat enhanced vision*

5.2.2. Programi Knjižnice

Na web stranici Knjižnice <http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> nalazi se detaljan prikaz rada Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida. Budući da je ovo jedina knjižnica u Republici Hrvatskoj tog tipa, od iznimne je važnosti predstaviti njezin rad.

Ono čime se posebno ponose su programi odjela za oštećenje vida:

1. Program rane intervencije, voditeljica Tanja Šupe, prof. rehabilitator, specijalist za ranu intervenciju u edukacijskoj rehabilitaciji
2. Program produženog stručnog postupka za učenike s oštećenjem vida, voditelj Javorka Milković, prof. defektolog – rehabilitator.

Slika 10.: *Tanja Šupe i Javorka Milković*

U intervjuu s te dvije voditeljice saznali smo zanimljive i korisne informacije. Slijedi detaljan prikaz rada tih dvaju programa:

PROGRAM RANE INTERVENCIJE

Tanja Šupe, prof. rehabilitator, specijalist za ranu intervenciju u edukacijskoj rehabilitaciji²⁰

1. Ciljevi

Ciljevi ovog programa usmjereni su u prvom redu na djecu s oštećenjem vida, ali i na njihove obitelji, odnosno stručnjake koji se u nekom segmentu svog profesionalnog rada bave i djecom s oštećenjem vida. Program se temelji na načelima rane intervencije te su u tom smislu ciljevi ovog programa što ranija detekcija djeteta s oštećenjem vida ili sumnjom na isto kao i što ranije pružanje stručne podrške djetetu, odnosno njegovoj obitelji. Osim neposrednog rehabilitacijskog rada s djecom čiji je cilj utjecati na povoljniji razvojni ishod kod djeteta, cilj je i utjecati na kvalitetu života cijele obitelji.

Jedan od ciljeva također je i ostvariti suradnju sa svim stručnjacima uključenim ili onima koji će tek biti uključeni u rad s ovom djecom. Kroz suradnju utjecat će se i na senzibiliziranje istih na probleme i potrebe djece s oštećenjem vida.

1. Korisnici

Program obuhvaća djecu s oštećenjem vida kronološke dobi od 0 do 7 godina. Osim djece s oštećenjem vida kojima je to jedina teškoća u razvoju, program obuhvaća i djecu s višestrukim teškoćama u razvoju od kojih je jedna oštećenje vida. Osim djece kao direktnih korisnika programa, korisnici su i njihovi roditelji koji su obuhvaćeni savjetodavnim radom. Indirektni korisnici ovog Projekta su

²⁰ Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida. Dostupno na: <http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> (pristupljeno 20.8.2019.)

također i stručni suradnici, odgajatelji i učitelji koji će se u okviru navedenog programa educirati i senzibilizirati.

AKTIVNOSTI U SKLOPU PROGRAMA

1. Neposredni rad s djecom s oštećenjem vida i s djecom s višestrukim teškoćama od kojih je jedna od teškoća oštećenje vida:

- Uspostava i ostvarivanje rehabilitacijskog programa rada za djecu s teškoćama u razvoju
- Uspostava i ostvarivanje programa posebnih odgojno-obrazovnih postupaka s djecom s teškoćama u razvoju
- Specifična priprema djeteta s oštećenjem vida za školu

U sklopu Programa provodi se individualni rad sa svakim djetetom u trajanju od 4 školska sata tjedno. Nakon inicijalne procjene *check listama*, primjerenim oštećenju djeteta, kreira se individualni program za svako dijete koji obuhvaća sljedeća područja:

- razvoj kognitivnih vještina,
- razvoj percepcije,
- razvoj motorike,
- razvoj komunikacije,
- socijalni i emocionalni razvoj,
- razvoj svakodnevnih vještina,
- orijentacija i kretanje,
- vještine početnog čitanja i pisanja.

Posljednje područje odnosi se na period kada počinje specifična priprema za školu.

2. Ustroj, uspostava i praćenje programa rada

- Izrada cjelovitog Godišnjeg plana i programa:
 - Planovi i programi rada s djecom
 - Plan za osiguravanje specifičnih potreba
 - Program rada s odgajateljima, stručnim suradnicima, ostalim stručnjacima važnima u ranom otkrivanju djeteta sa sumnjom na oštećenje vida (oftalmolozi, neonatolozi), učiteljima i stručnim suradnicima u procesu uključivanja djeteta s oštećenjem vida u školu
 - Program sustava odgoja djece, sustav evidencije i dokumentacije, statistički pokazatelji

- Priprema za ostvarivanje programa neposrednog rada s djecom:
 - priprema za dnevni neposredni odgojno-obrazovno-rehabilitacijski rad za djecu korisnike programa
 - izrada individualnog didaktičkog pribora – izrada taktilnih materijala, prilagodba materijala i igračaka

3. Rad s djetetovim roditeljima

- Upoznavanje roditelja s psihofizičkim stanjem djeteta na temelju analize dokumentacije o djetetu prikupljene prilikom pregleda i ispitivanja
- Osposobljavanje i poučavanje roditelja za primjeren rad s djetetom u obitelji

4. Ostali poslovi

- Ostvarivanje programa stručnog usavršavanja
- Promocija važnosti rane intervencije za djecu s oštećenjem vida
- Zadaće u vezi s početkom i završetkom školske godine
- Administrativni poslovi
- Zadaće utvrđene u tijeku godine

REZULTATI I EVALUACIJA

U trećoj godini provođenja ovog Programa može se reći kako je on opravdao svrhu postojanja. U ovom trenutku Programom su obuhvaćena sva djeca za koju postoje saznanja da imaju utvrđeno oštećenje vida na našem području. Veseli činjenica da se suradnjom sa stručnjacima poput oftalmologa i neonatologa, postiglo rano detektiranje djece sa sumnjom na oštećenje vida. Rezultat ovog Programa je kvalitetno uključivanje djeteta u vrtić, odnosno školu, pri čemu se veliki naglasak stavlja na edukaciju odgajatelja, odnosno učitelja i ostalih stručnjaka koji će biti uključeni u rad s djetetom. Program djeluje pri Odjelu za djecu s oštećenjem vida u OŠ Pećine u Rijeci u kojoj učenici također dobivaju i stručnu podršku defektologa koji ih prati tijekom osnovnog školovanja. Rezultat provođenja ovih dvaju Programa pri istom Odjelu je kontinuirano praćenje djeteta s oštećenjem vida od najranije dobi do kraja osnovnog školovanja, što uvelike utječe na kvalitetu inkluzije.

Na kraju svake godine uspjeh, odnosno napredak djeteta, se vrednuje finalnom procjenom djeteta prema *check* listama kojima se procjenjivalo inicijalno stanje mogućnosti djeteta. Vrednuju se sva razvojna područja na kojima se radilo tijekom godine; razvoj kognitivnih vještina, razvoj percepcije, razvoj motorike, razvoj komunikacije, socijalni i emocionalni razvoj, razvoj svakodnevnih vještina, orijentacija i kretanje, vještine početnog čitanja i pisanja.

U skladu s postignućima daju se završna izvješća kao i upute za roditelje. Govoreći o djetetu s oštećenjem vida može se reći kako je krajnji cilj rane intervencije, osim utjecati na povoljniji razvojni ishod kod djeteta i adekvatno pripremiti dijete za školu. Pripremljenost za školu, što je u slučaju slijepog djeteta opismenjenost pomoću Brailleovog pisma je svakako jedan od kriterija vrednovanja cjelokupnog programa rane intervencije za dijete s oštećenjem vida.²¹

PROGRAM PRODUŽENOG STRUČNOG POSTUPKA ZA UČENIKE S OŠTEĆENJEM VIDA

Javorka Milković, prof. defektolog - rehabilitator²²

Školovanje djece s teškoćama u razvoju u uvjetima inkluzije pravo je djeteta koje duži niz godina garantira i regulira Zakon o osnovnom školstvu i odgovarajući pravilnici istog Zakona. Zakon predviđa nekoliko modela integracije, a sam način izvedbe varira od škole do škole, od grada do grada, od županije do županije. Kada je riječ o slijepoj djeci bez utjecajnih teškoća u razvoju, dakle onoj koja se mogu školovati u uvjetima potpune edukacijske integracije, u većini slučajeva dijete se upisuje u redovnu osnovnu školu. U Primorsko-goranskoj županiji postoji jedna posebnost. Naime, pri Osnovnoj školi Pećine djeluje Odjel za djecu s oštećenjem vida na razini slabovidnosti i sljepoće.

Prije svega je važno naglasiti da je Osnovna škola Pećine redovna osnovna škola, dakle, nije riječ o instituciji specijaliziranoj za školovanje djece s oštećenjima vida. Svi polaznici Odjela, učenici osnovnih škola iz cijele Županije su učenici škola najbližih mjestu stanovanja, dakle onih koje pohađaju njihovi prijatelji iz susjedstva, dječjeg vrtića, sestre i braća. Na Odjel dolaze jednom do

²¹ Isto

²² *Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida*. Dostupno na: <http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> (pristupljeno 20.8.2019.)

dva puta tjedno, kako bi dodatno uvježbavali vještine čitanja i pisanja na Brailleovom pismu, neoštećena osjetila te preostali korisni vid, ukoliko je riječ o slabovidnoj djeci. Trenutno Odjel pohađa sedamnaest polaznika osnovnoškolske dobi.

Također je neophodno pružiti pomoć u učenju i pohađanju nastave. Takva vrsta pomoći se najčešće pruža na način da se izrađuju materijali potrebni za nastavu, koji su u udžbenicima ostale djece prikazani kao slike. Djeca s oštećenjem vida, čak i ako imaju udžbenike pripremljene za njihove potrebe, vrlo često u tim udžbenicima nemaju adekvatno (ili uopće) prilagođen slikovni materijal. Stoga je jedna od djelatnosti Odjela i priprema takvih materijala, odnosno podučavanje učitelja za prilagodbu materijala djeci s oštećenjem vida.

Tijekom školovanja djece s oštećenjem vida u uvjetima inkluzije, uloga njihovih roditelja je vrlo velika. Obzirom da, kao što je već ranije istaknuto, postoji problem nedovoljne opskrbljenosti učenika s oštećenjem vida udžbenicima, vježbenicama i svim ostalim potrebnim izvorima znanja, roditelj često treba biti čitač i prepisivač materijala, pa je stoga jako važno da suradnja učitelja, voditelja Odjela i roditelja učenika bude kontinuirana i kvalitetna. Čest je slučaj da roditelji djece s teškoćama u razvoju općenito, pa tako i djece s oštećenjem vida, u početku pokažu nepovjerenje prema cjelokupnom sustavu školovanja, što je posljedica brojnih neugodnih iskustava na različitim razinama, s kojima su se suočavali od trenutka kada su shvatili da imaju dijete s teškoćama. Zato je proces izgrađivanja kvalitetne suradnje s roditeljima dugotrajan i postupan, a započinje od prvog susreta djeteta i roditelja s voditeljem Odjela.

Jedna od pretpostavki uspješne inkluzije djece s teškoćama u razvoju pa tako i djece s oštećenjem vida u redovne osnovne škole, jest svakako i prihvaćenost od strane suučenika. Dosadašnji posjeti razrednim odjelima dječepolaznika govore samo u prilog inkluziji djece s posebnom potrebama, među njima i djece s teškoćama u razvoju. Naime, opaženo je da djeca bez teškoća

pokazuju puno viši stupanj senzibiliteta kako prema različitostima, tako i prema reakcijama ljudi u različitim situacijama, nego što je to slučaj kod djece koja nemaju iskustvo poznanstva s djecom s posebnim potrebama.

Kako bi inkluzija, dakle, bila uspješna, sve njezine pretpostavke trebaju biti koliko- toliko međusobno usklađene. Dosadašnje iskustvo Odjela pokazuje kako je to harmoniziranje, uz malo dobre volje i nešto više truda svih sudionika i te kako moguće na svekoliko zadovoljstvo.²³

Slijede slikovni zapisi o navedenim programima Odjela za oštećenje vida, odnosno prostora i njihovih pomagala u radu.

Slika 11.: *Senzorna soba I*

²³ Isto

Slika 12.: *Senzorna soba II*

Slika 13.: *Senzorna soba III*

Slika 14.: Standardna oprema senzorne sobe „Bubble tube“

Slika 15.: Police sa senzornim igračkama

Slika 16.: *Senzorna igračka „Ida didacta“*

5.2.3. Projekt Knjižnice – Taktilne slikovnice

Jedan od važnijih projekata Prve dječje knjižnice kao i Odjela za djecu oštećena vida je sudjelovanje na Međunarodnom natjecanju na području *Taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu.*

**PREDNATJECANJE MEĐUNARODNOM
NATJECANJU NA PODRUČJU
TAKTILNE SLIKOVNICE ZA SLIJEPU I
SLABOVIDNU DJECU**

Typhlo & Tactus
Les Doigts d'Or
Révint

Odjel i Prva dječja
knjižnica za djecu
oštećena vida

Osnovna škola
Pećine

Osnovna škola Pećine u Rijeci, Odjel i Knjižnica za djecu s oštećenjem vida unutar Škole ove su godine kontakt-ustanova međunarodne grupe **Typhlo & Tactus** (više na www.tactus.org i www.Ldqr.org) koja svake druge godine organizira međunarodno natjecanje na području taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu.

Ove se godine međunarodno natjecanje održava u Bruxellesu, Belgija
17, 18 i 19. listopada.

Pozivamo odgovajatelje, učitelje, stručne suradnike, edukacijske rehabilitatore, umjetnike, roditelje i sve ostale zainteresirane za izradu ovakvih slikovnica da se odazovu na ovo prednatjecanje i pošalju nam svoje radove.

Radove primamo najkasnije do 15. svibnja 2019. godine.

Radove možete poslati ili osobno donijeti na adresu:

Osnovna škola Pećine
Odjel za djecu s oštećenjima vida
(za T&T prednatjecanje)
Šetalište 13. Divizije 25
51000 Rijeka

Za više informacija, kao i za pravila natjecanja te smjernice za izradu taktilnih slikovnica, obratite se Odjelu za djecu s oštećenjima vida:
051 690 241, javorka.milkovic@skole.hr
Detaljna pravila natjecanja nalaze se na www.os-pecine-ri.skole.hr

Slika 17.: Plakat za Prednatjecanje Međunarodnom natjecanju na području Taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu

Osnovni zahtjevi koje trebaju zadovoljiti taktilne slikovnice vezani su uz dob djeteta, vrstu i stupanj teškoće, razvojnu razinu i iskustvo kojim raspolaže. U taktilnim slikovnicama namijenjenima djeci mlađe dobi, treba se strogo pridržavati pravila, a što je dijete starije i sukladno tomu ima i više iskustava, to se više može tolerirati „*kršenje pravila*“ u određenim okolnostima.

Karakteristike slikovnica su sljedeće:

- moraju biti čvrste, robusne
- moraju imati krute stranice (kartonske ili od tkanine)
- moraju imati uvez koji omogućava da otvorena slikovnica bude potpuno ravna kako bi bilo omogućeno potpuno taktilno istraživanje slikovnice, kao i pravilno zatvaranje nakon uporabe
- tekst mora biti i na uvećanom crnom tisku (npr. Arial 24) i na brajici
- tekst bi uvijek trebao biti na istoj strani slikovnice (tj. na strani lijeve ili desne ruke), a isto vrijedi i za ilustracije
- dimenzije stranica razlikuju se sukladno dobi djeteta (dijete bi moglo početi sa slikovnicom dimenzija 15x15cm, pa napredovati prema 20x20, 25x25, 21x 29.7; prema tome kako dijete raste i povećava svoje vještine taktilnog istraživanja)
- broj stranica je također vezan uz dob djeteta; može se početi s 5-6 stranica za najmlađu djecu, da bi se broj postupno povećavao sukladno dobi
- dno svake stranice treba biti označeno da bi se dijete lakše orijentiralo

Objekti koje sadržava slikovnica:

- slikovnica mora biti sigurna, što znači da je nužno izbjegavati oštre predmete, otrovne materijale, male predmete koji mogu otpasti ili se

slomiti i izazvati gušenje, dugačke trake, itd., dakle sve što može izazvati gušenje.

Dobro je koristiti sigurne i otporne materijale čvrsto pričvršćene na stranicu.

- pri izradi prvih knjiga treba koristiti jedan mali predmet po stranici ili nekoliko manjih predmeta iste vrste
- za prve slikovnice treba koristiti stvarne predmete pričvršćene na stranicu da bi se postepeno napredovalo prema prikazima predmeta, a zatim i prema pričama i situacijama
- u slikovnicama za mlađu dob također je korisno koristiti čičak- traku i njome pričvrstiti predmete

Na ovaj način djetetu je omogućeno odvojiti predmet od stranice, osjetiti ga i istražiti, ali i doživjeti ga kao prikaz (ovo omogućava prelazak s predmeta na njegov prikaz i na slici).

- ilustracije trebaju prikazivati samo bitno, biti jednostavne i jasne
- priča bi trebala biti dovoljno jednostavna da bi se mogla s lakoćom pratiti

U prvim slikovnicama i slike i priče trebaju biti vezane za svakodnevni život i stvarnost, da bi kasnije postupno počele predstavljati zamišljene i apstraktne zamisli.

- potrebno je izbjegavati previše detalja na slici
- ilustracije trebaju poticati rukovanje, biti zanimljive i dozvoljavati interakciju
- ilustracije se trebaju odnositi na važan dio priče i služiti kao nadopuna tekstu
- potrebno je koristiti multi senzorne materijale koji ne potiču samo dodir, već i sluh, njuh i preostali vid gdje god je to moguće razmotrite mogućnosti korištenja visokog kolorističkog kontrasta

među predmetima, ali i visokog kolorističkog kontrasta između prvog plana i pozadine

Materijali koji izazivaju odsjaj mogu biti korisni, ali ima slabovidne djece kojoj to iznimno smeta.

- neka cilj bude osiguravanje visokog taktilnog kontrasta koji ćete postići korištenjem različitih materijala
- za prikazivanje različitih dijelova predmeta preporučljivo je koristiti različite materijale
- materijali korišteni pri izradi slikovnice trebaju zadovoljiti uvjet dobre prepoznatljivosti
- potrebno je ostaviti dovoljno prostora među objektima na stranici
- potrebno je izbjegavati preklapanje objekata na slici (situaciju kada se predmeti nalaze ispred drugih predmeta na slici i djelomično ih prekrivaju)
- potrebno je poštivati stvarne proporcije i izbjegavati prikazivanje perspektive
- ako slika prikazuje čovjeka, najbolje je prikazati prednji plan, a ako je riječ o životinjama, najbolje ih je prikazati postrance (tako da se mogu prepoznati sve četiri noge)
- ukoliko se lik pojavljuje više od jednom tijekom priče, njegove karakteristike uvijek moraju biti iste
- debljina materijala koji se lijepi na stranicu mora biti barem 1 mm²⁴

²⁴ Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida. Dostupno na: <http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> (pristupljeno 20.8.2019.)

U Prilogu 2. kao slikovne primjere navode se dvije taktilne slikovnice: „Vjesnici proljeća“ i „Dva života jednog drva“.

Br. 1.: Taktilna slikovnica „Vjesnici proljeća“

Br. 2.: *Taktilna slikovnica „Dva života jednog drva“*

U Prilogu 3. nalazi se audio - vizualni zapis u kojem se može vidjeti kako izgleda taktilna slikovnica koja je napravljena prema gore navedenim smjernicama i koja će biti promovirana na Međunarodnom natjecanju na području *Taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu 2019.*

Prilog 3.: *Taktilna slikovnica „Zemlja je naša mati“
(audio – vizualni zapis)*

Web stranica Prve dječje knjižnice i Odjela za djecu oštećena vida obiluje informacijama o edukacijama, programima i projektima koji se tamo provode. Međutim, ona ne služi samo tome. U jednom od članaka na web stranici navode se i zanimljivosti vezane uz knjige i slikovnice za djecu oštećena vida:

„Znate li:

- da je prva knjiga za jednu slijepu osobu u Francuskoj tiskana 1766. godine? Izašla je u jednom primjerku za Melanie de Salignac. Ako znamo da se tvorac pisma za slijepo rodio pune 43 godine nakon toga, ovaj je podatak uistinu vrijedan divljenja.*
- da u Japanu stručnjaci koji rade sa slijepima u slikovnice, koje se mogu naći na otvorenom tržištu, lijepo prozirnu foliju s brajčnim tekstom i pismenim opisom ilustracija preko postojećih stranica? To se radi zato da bi slijepi roditelji mogli čitati slikovnice djeci koja vide. Istovremeno se većina ostatka svijete tek susreće s problemom izdavanja taktilnih slikovnica za slijepu djecu.*
- jedna slikovnica za dijete predškolskog uzrasta na crnom tisku košta 90 kn, ista slikovnica za slijepo dijete košta 410 kn.*
- cijena jednog srednjoškolskog udžbenika iznosi 120 kn, a cijena istoga na brajici iznosi 12 705 kn.*
- sredstvo za pisanje djeteta koje nema poteškoća s vidom – olovka, teško je cca 5 g, a sredstvo za pisanje slijepog djeteta – Brailleov stroj težak je 5 kg.*
- pisač za ispis na crnom tisku stoji cca 500 kn, a pisač na Brailleovom pismu stoji 45 000 kn.*

- *slijepi i slabovidne osobe u prosjeku čitaju 17 knjiga godišnje, dok ih korisnici javnih knjižnica, tvrde statistike, prosječno za isto vrijeme pročitaju četiri.* ²⁵

²⁵ *Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida.* Dostupno na:
<http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> (pristupljeno 20.8.2019.)

5.3. Iskustvo korisnika: Adriana Katić

Adriana Katić je učenica 3. razreda Sušačke gimnazije u Rijeci.

Bila je korisnica knjižničnih usluga Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida u Osnovnoj školi Pećine, kao i štićenica programa Odjela za djecu oštećena vida. Susret s tom djevojčicom, dok je još bila učenica osnovne škole, zainteresirao me za rad s djecom oštećena vida, kao i za poteškoće s kojima se oni susreću. Evo njezinog osobnog osvrta kao ljubiteljice čitanja i knjiga:

„Otkako znam za sebe, knjige su imale važnu ulogu u mom životu. Već od ranog djetinjstva provodila sam mnogo vremena sa svojom bakom koja bi mi čitala sve što bi nam se našlo u rukama. Vjerujem da smo u razdoblju od moje četvrte do šeste godine bili među aktivnijim posjetiteljima Dječje knjižnice Stribor u Rijeci jer smo u tom periodu odlazile u Knjižnicu nekoliko puta tjedno u potrazi za novom pričom. Sjećam se da mi je u tom razdoblju najdraži pisac bio Anto Gardaš, a najdraži romani Čudnovate zgode šegrta Hlapića i Heidi. Kada bi mi se neke knjige posebno svidjele, nagovarala bih baku da mi ih pročita i po nekoliko puta. Jednom dok mi je čitala Družbu Pere Kvržice, otprilike četvrti put, slučajno je preskočila rečenicu u tekstu nakon čega sam je zaustavila i ispravila. Mislim da me je u tom trenutku poželjela baciti kroz prozor zato što je shvatila da mora čitati knjige koje je ionako već pročitala i uz to sam ih ja gotovo znala napamet. Danas, dvanaest godina kasnije, shvaćam da joj zaista nije bilo lako sa mnom, ali mislim da je u zajedničkim trenutcima uživala koliko i ja. Eto, mislim da je tako nekako započela moja ljubav prema knjigama.

Samostalno sam počela čitati knjige negdje u trećem razredu osnovne škole, za što je zaslužna moja majka. U tom razdoblju osjećala sam svojevrsan otpor prema Brailleovom pismu. Ne pitajte me zašto, jer ni sama stvarno ne znam. Dakle, u tom je trenutku moja majka shvatila da neću početi čitati sama dok god ne budem morala, odnosno, dok god budem imala nekog drugog (čitajte baku) da

mi čita. I tako sam poprilično negodujući (zašto ja to moram čitati; zar ne može baka; pa ta knjiga postoji u audio obliku...), počela čitati i na Brailleovom pismu.

Danas čitam knjige u svim oblicima kojih se mogu dočepati. Brailleovo pismo mi više ne stvara problem. Tamo negdje u šestom razredu, poštom su mi kući stizali teški paketi s knjigama na Brailleovom pismu iz Hrvatske knjižnice za slijepu i slabovidne u Zagrebu. Poštar je barem jednom tjedno donosio pakete s knjigama, i vjerujte, bio je presretan kada su iste prestale dolaziti zato što sam više počela čitati knjige u elektronskom obliku. One su mi bile praktičnije.

Iz mog iskustva, knjige za slijepu i slabovidne osobe mogu se nabaviti na različite načine, ovisno o tome na koji se način nekom pojedincu više sviđa čitati. Uz već spomenute knjige na Brailleovom pismu koje se mogu nabaviti u Hrvatskoj knjižnici za slijepu i slabovidne osobe, postoje također i audio knjige koje se mogu nabaviti u gore spomenutoj Knjižnici, ali sve više ih ima na internetu na raznim svjetskim jezicima, a poneke stranice objavljuju knjige i na hrvatskom, srpskom i drugim slavenskim jezicima. Također postoje knjige u elektroničkom obliku koje slijepu osobu mogu čitati pomoću čitača ekrana odnosno govorne jedinice postavljene na mobilnom telefonu, tabletu ili bilo kojem uređaju na koji se govorna jedinica/čitač ekrana može postaviti.

Knjige u elektroničkom obliku mogu se skinuti s interneta, ali ja ih najčešće nabavljam po raznim FB grupama namijenjenim razmjeni knjiga u elektroničkom obliku. Mnogi ljudi smatraju da je to krađa autorskih prava, ali ja se s time ne slažem. Smatram da ne kršim autorska prava time što prilagodim knjigu do koje osoba koja vidi može doći odlaskom u knjižnicu ili knjižaru. Nikada nisam takve knjige preprodavala, niti na bilo koji način zloupotrebljavala, tako da zaista smatram da ovdje nema govora o nikakvom kršenju autorskih prava.

Ono što još želim reći u vezi Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida jest da je to bila moja prva knjižnica u kojoj sam se osjećala prihvaćenom, gdje mi je pružena pravovaljana usluga. Bila sam njihova sretna i zadovoljna korisnica jer su ispunjavali moje osnovnoškolske čitateljske potrebe, kao na

primjer za taktilnim slikovnicama, lektirnim naslovima i slično. Razvijajući svoj čitateljski ukus, tražila sam knjižničnu građu koju oni ponekad nisu imali, ali su mi uvijek izlazili u susret i nabavljali preko Hrvatske knjižnice za slijepo i slabovidne osobe iz Zagreba. Danas, kao što sam već spomenula, knjige nabavljam preko društvenih mreža preko kojih smo povezani mi ljubitelji čitanja oštećena vida. Razmišljajući o tome postoje li neke poteškoće i prepreke koje otežavaju rad takve jedne knjižnice, mislim da uvijek postoji prostora za poboljšanje usluge. Ukoliko su djelatnici knjižnice kreativni i vole ono što rade te pokreću razne projekte, radionice, a znam da su u ovoj knjižnici upravo takvi djelatnici – nema straha za njezin uspješan daljnji razvoj. I naravno, ukoliko financije nisu problem, a nažalost, svjesni smo da je to danas najčešći i najveći problem.“

Slika 18.: *Adriana Katić*

6. Zaključak

Ovaj diplomski rad imao je namjeru predstaviti knjižnice i knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu djecu s posebnim osvrtom na Prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida u Osnovnoj školi Pećine u Rijeci.

Probleme s kojima žive slijepi i slabovidni, veliki su, ali ne i nepremostivi. F. K. Cylke, autor koji se bavi temom slobodnog pristupa informacijama za sve građane s osvrtom na posebne potrebe slijepih pojedinaca, tvrdi: „*Informacijske su potrebe zajednice slijepih jednake onima koji vide, samo što još posebno trebaju specifičnu građu vezanu uz zdravlje. Razlika između zajednice slijepih i onih koji vide uglavnom je vezana uz medij.*“²⁶ Knjižnice, koje brinu o zadovoljenju informacijskih, kulturnih i društvenih potreba svojih korisnika, uvažavaju sve svoje korisnike jednako i svima nastoje omogućiti dostupnost knjižničnih sadržaja na različitim medijima.

Ako se razmatra financijski aspekt korištenja knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne, može se zaključiti da je vrlo važno osigurati dostatna financijska sredstva jer je specijalizirana knjižnična građa i uređaji na kojima se koristi, iznimno skupa. Na stranicama Saveza slijepih Hrvatske, moguće je nabaviti slikovnice na brajici i taktilne slikovnice, ali nažalost, cijena je višestruko veća od cijene klasičnih tiskanih slikovnica. Osim toga, na tržištu je vrlo mali broj prilagođenih knjiga te su već i zbog te činjenice teško dostupne. Ovo su razlozi zbog kojih bi društvo koje vodi brigu o integraciji osoba s posebnim potrebama,

²⁶ Cylke, F. K. *Slobodan pristup informacijama za sve građane s osvrtom na posebne potrebe slijepih pojedinaca.* // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol: zbornik radova / urednice Belan-Simić, A.; Horvat, A. Zagreb. Zagreb: HKD, 2004., Str. 115.

trebalo ustrajati da se barem u knjižnicama osigura dovoljan broj specijalizirane građe za slijepe i slabovidne.

Knjižnične usluge za slijepe i slabovidne, uz informacijsko-komunikacijske tehnologije koje se neprestano unapređuju, omogućavaju pristup izvorima znanja slijepim i slabovidnim osobama. Na taj način razvija se samopoštovanje slijepih i slabovidnih osoba te one ravnopravno sudjeluju u društvenom životu. Za slijepu i slabovidnu djecu od iznimne su važnosti socijalizacijsko-edukacijski sadržaji kojima mogu pristupiti u knjižnici. Sve su ovo vrijednosti koje promoviraju knjižnicu kao aktivnog sudionika u društvu, a u konačnici imaju utjecaj na kvalitetu života svojih korisnika i cjelokupnog društva. Kao zaključnu misao, citiraju se riječi F. K. Cylkea: *„Moramo naći način kako da osiguramo sredstva za informacijske potrebe slijepih. ... Kako postići globalnu promjenu u društvenom i ekonomskom razmišljanju koja će zajamčiti vrijednosti intelektualne slobode i univerzalnog pristupa koje držimo bitnima?“*²⁷

Uzimajući u obzir sve gore navedeno, odnosno potrebu da osobe/djeca oštećenog vida imaju iste potrebe za informacijama kao i sve druge osobe, od velike je važnosti razvoj učinkovitih knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe/djecu. U Republici Hrvatskoj postoji samo jedna Knjižnica za slijepe i slabovidne osobe i to u Zagrebu. To je valjan razlog zašto se treba osvrnuti na knjižnice koje svoje usluge nude djeci s oštećenim vidom, odnosno slijepoj i slabovidnoj djeci. Potrebno je zamijetiti njihov trud i rad te ga detaljno prikazati kako bi taj primjer dobre prakse postao pravilo, a ne iznimka.

²⁷ Cylke, F. K. *Slobodan pristup informacijama za sve građane s osvrtom na posebne potrebe slijepih pojedinaca.* // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol: zbornik radova / urednice Belan-Simić, A.; Horvat, A. Zagreb. Zagreb: HKD, 2004., Str. 116.

7. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Osobe/djeca oštećenog vida imaju iste potrebe za informacijama kao i sve druge osobe i upravo iz tog razloga od velike je važnosti razvoj učinkovitih knjižničnih usluga za slijepu i slabovidnu osobu/djecu. U Republici Hrvatskoj postoji samo jedna Knjižnica za slijepu i slabovidnu osobu i to u Zagrebu. To je valjan razlog zašto se treba osvrnuti na knjižnice koje svoje usluge nude djeci s oštećenim vidom, odnosno slijepoj i slabovidnoj djeci. Potrebno je zamijetiti njihov trud i rad te ga detaljno prikazati kako bi taj primjer dobre prakse postao pravilo, a ne iznimka.

Svrha rada je bila prikazati knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu djecu u školskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Prvu dječju knjižnicu za djecu oštećena vida u Osnovnoj školi Pećine u Rijeci.

Ključne riječi: knjižnica za djecu oštećena vida, knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu djecu, taktilna slikovnica, Prva Dječja knjižnica za djecu oštećena vida, stručni suradnici - rehabilitatori

SUMMARY AND KEYWORDS

The visually impaired people/children have the same information needs as any other person and for this reason it is of great importance to develop effective library services for the blind and partially sighted people/children. In the Republic of Croatia there is only one Library for the blind and visually impaired in Zagreb. This is a valid reason why we should look upon the libraries that offer their services to visually impaired children, or to blind and partially sighted children. Their effort and work should be noted and presented in detail so that this example of good practice becomes a rule, and not the exception.

The purpose of the paper was to present library services for blind and visually impaired children in school libraries in the Republic of Croatia, with special reference to the First Children's Library for Visually Impaired at the Pećine Primary School in Rijeka.

Keywords: library for children with visual impairment, library services for blind and partially sighted children, tactile picture book, First Children's Library for Visually Impaired, associates - rehabilitators

POPIS LITERATURE

1. Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Dostupno na: <http://www.centar-vinko-bek-zg.skole.hr/nastava/aktivnosti>
(pristupljeno (pristupljeno 10.8.2019.)
2. Cylke, F. K. 2004. *Slobodan pristup informacijama za sve građane s osvrtnom na posebne potrebe slijepih pojedinaca* // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol: zbornik radova / urednice Belan-Simić, A.; Horvat, A . HKD, Zagreb, Str. 113-119.
3. Čunović, K. 2004. *Slijepi i slabovidni u Knjižnici i čitaonici za mlade* // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol: zbornik radova / urednice Belan-Simić, A.; Horvat, A . HKD Zagreb, Str. 169-172.
4. Horvat, A. 2004. *Uključivanje u društvo* // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol: zbornik radova / urednice Belan-Simić, A.; Horvat, A . HKD, Zagreb, Str. 101-106.
5. Hrvatska knjižnica za slijepe. Dostupno na: <http://www.hkzasl.hr/>
(pristupljeno 10.08.2019.)
6. Hrvatski savez slijepih. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/>
(pristupljeno 10.08.2019.)
7. IFLA Manifesto for libraries serving persons with a print disability. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-print->

[disabilities/publications/ifla-manifesto-for-libraries-serving-persons-with-a-print-disability.pdf](#) (pristupljeno 20.08.2019.)

8. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice* / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2011. HKD. Zagreb

9. *Knjižnice za slijepu u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga* / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. 2006. HKD. Zagreb.

10. Lansdown, G. 2011. *Vidi me, čuj me : vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava djece*. UNICEF Ured za Hrvatsku . Zagreb. Dostupno na:

http://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Vidi_me_cuj_me.pdf
(pristupljeno 20.08.2019.)

11. *Libraries for the Blind in the Information Age – Guidelines for development*. Dostupno na:

<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/86.pdf>
(pristupljeno 20.08.2019.)

12. Matok, D. *Integracija učenika s oštećenjem vida*. Dostupno na:
<http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/integracija-ucenika-ostecenjem-vida-458/> (pristupljeno 10.8.2019.)

13. Projekt *Knjižnična usluga za slijepu i slabovidne* : Program Europske unije CARDS 2002, Pružanje usluga neprofitnoga sektora u socijalnoj skrbi, zaštiti zdravlja, izvaninstitucionalnom odgoju i obrazovanju i zaštiti obitelji. / glavna urednica Dijana Sabolović-

Krajina. Koprivnica : Udruga slijepih Koprivničko – križevačke županije : Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, 2006.

14. Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida. Dostupno na:
<http://web1.os-pecine-ri.skole.hr/> (pristupljeno 20.8.2019.)
15. Ujlaki, K.; Strmečki, J. Obrazovanje i komunikacija u usluzi za slijepe i slabovidne osobe u Knjižnici i čitaonici “Fran Galović” Koprivnica // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 2 (2010). Str. 93-104. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/120448>
16. Sabolović-Krajina, D.; Vugrinec, Lj.; Petrić, D. Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne u Knjižnici i čitaonici “Fran Galović” Koprivnica : od projekta do implementacije // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 2 (2010). Str. 76-92. Dostupno na:
<http://hrcak.srce.hr/file/120446> (pristupljeno 20.08.2019.)
17. *Smjernice za knjižnične usluge za djecu*. 2004. HKD. Zagreb.
18. Stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne – stanje i perspektive. Dostupno na:
http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/dokumenti/knjiznicna_usluga_za_slijepe_i_slabovidne.pdf (pristupljeno 10.08.2019.)

19. Šupe, T. Knjižnice za slijepe i slabovidne s posebnim osvrtom na prvu dječju knjižnicu za djecu s oštećenjem vida // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 56, 4 (2013). Str. 169-178. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/210090> (pristupljeno 10.08.2019.)

20. Šupe, T.; Živković D. Knjiga i čitanje u slijepe i slabovidne djece // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 57, 4 (2015). Str. 259-278. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/142324> (pristupljeno 10.08.2019.)

21. Tupek, A. Digitalizacija građe za slijepe i slabovidne osobe : potrebe i mogućnosti // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 2 (2010). Str. 105-116. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/120450> (pristupljeno 20.08.2019.)

Prilozi

Prilog 1.: Slike

Slika 1.: *Radni dogovor djelatnica Prve dječje knjižnice za djecu oštećena vida*

Slika 2.: *Police s knjigama na brajici*

Slika 3.: *Ormarići s taktilnim igračkama*

Slika 4.: *Taktilna geografska karta*

Slika 5.: *Police s taktilnim slikovnicama*

Slika 6.: *Police s audio knjigama*

Slika 7.: *Kutak za rad i čitanje*

Slika 8./9.: *Elektroničko povećalo Acrobat enhanced reader*

Slika 10.: *Tanja Šupe i Javorka Milković*

Slika 11.: *Senzorna soba I*

Slika 12.: *Senzorna soba II*

Slika 13.: *Senzorna soba III*

Slika 14.: *Standardna oprema senzorne sobe „Bubble tube“*

Slika 15.: *Police sa senzornim igračkama*

Slika 16.: *Senzorna igračka „Ida didacta“*

Slika 17.: *Plakat za Prednatjecanje Međunarodnom natjecanju na području
Taktilne slikovnice za slijepu i slabovidnu djecu*

Slika 18.: *Adriana Katić*

Prilog 2.: *Taktilne slikovnice – slikovni primjer*

Br. 1.: *Taktilna slikovnica „Vjesnici proljeća“*

Br. 2.: *Taktilna slikovnica „Dva života jednog drva“*

Prilog 3.: *Taktilna slikovnica „Zemlja je naša mati“ (audio – vizualni zapis)*